

Kemenes Lászlóné (1945–2008)

Anyátlan Csillagász Család

A hazai csillagászati ismeretterjesztés egyik jelentős személyisége, a sokak által ismert és szeretett Baby, Kemenes Baby, azaz Kemenes Lászlóné nemrég fejezte be földi pályáját.

A Somogy megyei Iregszemcsén látta meg a napvilágot 1945. október 25-én, Vajk Erzsébet néven. Apja kántortanító, anyja pedagógus volt. Szüleinek tizenegy gyermeke született, Erzsébet a kilencedik volt a sorban. Iregszemcsén járta az általános iskola 1–6. osztályát, de a 7–8. osztályt már Pécssett végezte, mert 1958-ban ott élő dédanyjához költözött. 1959–1964-ig a pécsi Leöwey Klára Gimnáziumban járt középiskolába és itt érettségizett 1964-ben.

Pedagógus édesanyja valamennyi gyermekével megismertette a csillagászat alapjait. Mivel a kis Baby volt a legfogékonyabb erre, vele komolyabban foglalkozott, már 6–7 éves korától kezdve. Megmutatta neki a főbb csillagképeket, az ismertebb csillagokat, megkülönböztetve tőlük a fényesebb bolygókat. Egy-egy fogyatkozás vagy fényes üstökös jelentkezésekor is felhívta figyelmét az égbolt aktuális érdekességeire. Mindezek az élmények nagyon közel hozták hozzá a csillagászatot. Tudását szakkönyvek olvasásával fejlesztette tovább középiskolás korában. Ezen korszakától számította komolyabb csillagászkodását. Ezt bizonyítja, hogy 1996-os tanulmányának bevezetőjében azt írja, hogy „több mint 30 év alatt amatőr csillagászként” szerzi ismereteit.

Nem is csodálkozott senki a családban, amikor érettségi után Vajk Erzsébet az Eötvös Loránd Tudományegyetemre jelentkezett, éspedig azzal a szándékkal, hogy csillagász végzettséget szerezzen. Az első felvételi sikertelen volt. A következő évben is ugyanide kérte felvételét, akkor is elutasították, helyhiányra hivatkozva (úgy tűnik,

szüleinek értelmiségi volta, ráadásként apja kántortanítói állása az 1960-as évek közepén nem volt jó ajánlólevél). Így neki a csillagászat „csak” szeretett hobbija maradhatott.

Pécssett maradt, ahol irodai állásban dolgozott a Közút Építő Vállalatnál. Itt ismerkedett meg Kemenes Lászlóval 1965-ben, akivel 1967. november 19-én házasságot kötött. Két fia született, az első 1968-ban, a második 1969-ben. Éppen a második gyermeke születése idején készítette Kulín György és Kollányi Ágoston a Hobbym: a csillagos ég című filmet országszerte. Így a film pécsi felvételén 1969. augusztus 26-án nem jelenhetett meg személyesen. Helyette férje, Kemenes László ismertette az éppen készülő 200 mm-es tükrös távcsövét, és ez a jelenet így is maradt benne a filmben.

1970–1975-ig Szentlőrincen éltek, mert itt kaptak lakást. Férje itt dolgozott, Baby a kicsi gyermekeket nevelte. 1975-ben visszaköltöztek Pécs belvárosába. Az év őszén nyitotta meg a TIT az ország első épített planetáriumát Pécssett, a Mecsek déli oldalában. Kezdetől több alkalmazottja volt az új intézménynek, de feltétlenül kellett a planetárium előadások tartásához olyan személy is, aki a csillagászatot és az égboltot ismeri. Így lett Kemenes Lászlóné hazánk első planetáriumának első vezetője, lelkes szervezője, munkatársa. 1975-től jó nyolc éven át tartotta a 6 m-es kupola alatt a kisplanetáriumi műszerrel az előadásokat: előre bejelentett csoportoknak, iskolai osztályoknak, tanároknak, arra járó kirándulóknak, kicsiknek, nagyoknak. Mindig élőszóval, néha napon-ta 5–6 előadást is vállalva mutatta be az égbolt érdekességet. Saját maga szerkesztett előadásait diaképek vetítésével illusztrálta. Később, a planetárium 1998. májusi újranyitását követően ismét több száz előadásra vállalkozott. Pontos számot nem ismerünk,

de valószínűleg 5000 planetáriumi előadást tartott összesen. Szívesen ment a megye más településeire, a legtöbb ilyen előadását Bólyban tartotta.

Férje kezdetben csak a távcsövek építésében segített, majd a feleség védőszárnyai alatt lassan ő is „megfertőződött” a csillagászattal. A Csillagászati Levelező Tanfolyam vizsgáját ő is letette Budapesten, majd Péccsett Kulin György jelenlétében planetáriumi előadói vizsgát tett. Időnként az előadásokba is besegített, körülbelül 100 előadást maga tartott.

Kemenes Lászlóné Baby előadást tart a Pécsi Planetáriumban

Amikor 1985-ben megnyílt az Apáczai Csere János Művelődési Központ, amely a város legújabb és legnagyobb művelődési háza volt: Kemenesné ide került népművelőnek, és később az intézmény igazgatója lett. Itt kaphatott helyet hetenkénti összejöveteleire a pécsi csillagászati szakkör, a Csillagászat Baráti Köre megyei rendezvényei. Ide szervezheték a segítségével több országos rendezvényt: itt találkozhattak a meteorészlelők, a változócsillagok megfigyelői, a csillagásztörténet és a napórák barátai. Az újjáalakult Magyar

Csillagászati Egyesületbe 1990-ben lépett be 453. számú tagként. 1991-ben az első helyi csoport a pécsi lett, mely a Művelődési Központban alakul meg. Itt volt az alakuló ülése az Astra Pécsi Csillagászati Egyesületnek 1994. március 5-én, melynek Baby is az alapító tagja lett. Az 1996. március 9-i közgyűlés az egyesület tiszteletbeli tagjává választotta.

Aktívan részt vett a hazai csillagászati rendezvényeken, találkozókön. Kulin György, Róka Gedeon, Ponori Thewrewk Aurél, Mécs Miklós, Szijártó Lajos, Schalk Gyula, Zombori Ottó, Gellért András és sok más, a csillagászati ismereteket terjesztő jó barátként ismerte és szerette. Ha Kulin György Péccsett járt, csak Kemenesék lakásában lehetett szállása. Ilyenkor Baby készítette el vacsoráját (omlettjét), és maga vetette meg az ágát. Róka Gedeon pedig minden egyes találkozásuk alkalmával mindkét kezét megcsókolta, és hangosan kijelentette, hogy mennyire szereti. Legendás baráti kapcsolatok fenntartásában működött közre ilyen módon a Nagy Öregekkel!

Ott volt 1975-ben Budapesti Planetárium alapkövetételén, 1977-ben a megnyitásán, és később a Planetáriumi Tanács tagja lett. A Csillagászat Baráti Körenek vezetőségi tagja volt 1980-tól 1989-ig. Minden nagyrendezvényen, tanfolyamon, továbbképzésen, csillagászati ismeretterjesztő eseményen, szakkörvezetői konferencián, planetáriumi tanácskozásokon résztvevő volt. A generációjellel együtt alkotott Csillagász Család (Csi-Csa) „ősapjának” Kulin Györgyöt, „Anyjuknak” Kemenes Lászlónét választotta, aki „Tyúkanyóként” terelte csillagász barátait.

A közművelődési dolgozóként, csaknem 50 évesen is vállalkozott felsőfokú képzésre. Művelődésszervezői szakot végzett el Kaposváron 1993–1995-ig. Diplomadolgozatát a „Csillagos ég a néphagyományban” címmel 1996-ban készítette. Kiskora óta érdekelte a magyarság által ismert csillagos ég. Planetáriumi előadásait is sokszor fűszerezte a nép ajkán élt csillag- és csillagkép-elnevezésekkel. Sőt, a pécsi plane-

táriumba érkező idősebb falusi embereket is kikérdezte arról, hogy gyermekkorukban milyen csillagokról és csillagképekről hallottak, és az elmondottakat feljegyezte. Lelkesen gyűjtötte a hazai szakirodalom korábban nyomtatott ilyen tárgyú tanulmányait. Balassa Iván, Berze Nagy János, Csaba György, Diószegi Vilmos, Dömötör Tekla, Gömöri János, Ipolyi Arnold, Kandra Kabos, Kulin György, Mándoki László, Oláh Andor, Ortutay Gyula, Schalk Gyula, Tarján Gábor, Toroczka-Wigand Ede írásai alapján állított össze 115 oldalas munkáját.

Nyugdíjba vonulása után még a Pécsi Kulturális Központban dolgozott. 2005 óta küzdött nehéz betegségével, melyet férje gondos ápolással próbálta elviselhetővé tenni. Néha bizakodott, de realisan, az utolsó pillanatig tisztá tudattal látta sorsát. 2007 karácsonyán már mindenki azt hitte, itt a vég. Majd kissé jobban lett, és 2008. január végén egy este még távcsövével mutatta két unokájának a bolygókat, és mesélt nekik a csillagos égről.

Pécsett hunyt el csendesen, 2008. március 18-án este. A pécsi köztemetőben temették el 2008. április 2-án. Temetésén nagy lét-

számú gyászoló tömeg jelent meg, hiszen még valamennyi testvére és azok családja és rokonsága megjelenhetett itt. A 11 testvér közül ő hunyt el elsőként. Utolsó útjára kísérhették amatőrcsillagász társai is, részvételt nyilvánítva mozgalmunk nevében. Sírja a temető északkeleti részén, a C. parcella XXII./40. helyén található. A gyászhiért hozó értesítésen a Kulin György vezette mozgalom „Csillagász indulójának” kezdő sorai álltak: „Az esti csillagot ha látom/Rólad mesél az édesem...”

Hitvallása lehetett, amit írt a tanulmányának végén: „A csillagok altatta és keltette nemzedékeknek nem volt távcsövük, azt a képzeletű pótolta. Ez a termékeny képzelet hősokeket, eszközöket, társakat küldött fel az égbe, hogy tolmácsolják az égi hatalmaságoknak az ember vágyait, álmait, örömét és bánatát. Égre törő vágyaink megvalósítása közben azonban nem vettük észre, hogy öreg pásztoraink csendben eltűntek mellőlünk, és sírjukba vitték ősi csillagismereiteket, csillaghagyományait.”

Keszthelyi Sándor

MCSE-tagtoborzó 2008

Belépési nyilatkozat

Kérem felvételemet a Magyar Csillagászati Egyesületbe rendes tagként!

Név:

Cím:

Szül. dátum: E-mail:

A tagdíj összege 2008-ra 5800 Ft, illetmény: Meteor csillagászat évkönyv 2008 és a Meteor c. havi folyóirat 2008-as évfolyama.

A tagdíjat az MCSE címére (1461 Budapest, Pf. 219.) kérjük feladni rózsaszín postautalványon, vagy pedig átutalással kiegyenlíteni (bankszámla-számunk: 62900177-16700448), a teljes név és cím megadásával. Személyesen a Polaris Csillagvizsgáló esti bemutatói alkalmával lehet intézni a tagdíjbefizetést (kedd, csütörtök, szombat).